

Zwoliński, Krzysztof

"PPR na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu 1942-1948. Płock-Ursus-Mińsk Mazowiecki", Warszawa 1963 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 1, 392-394

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

lat 1815—1938, za informacje z dziedziny historii gospodarczej. Z pewnością znalazłoby się wydawnictwo, które by dokonało reedycji tej niezwykle cennej książki. Region warszawski znalazłby się wówczas w szczególnie uprzywilejowanej sytuacji: w wojennej ogólnie dostępnej literaturze poświęconej podstawowym problemom jego rozwoju znalazłby się obok fundamentalnej pracy A. Wróbla¹ także „Warszawski Okręg Przemysłowy” S. Misztala.

Stanisław M. Zawadzki.

PPR na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu 1942—1948. Płock—Ursus—Mińsk Mazowiecki. Warszawa 1963 ss. 317. Wydawnictwo WKW PZPR.

Rok 1962 w ogólnym planie obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego akcentowany był jako rok 20-lecia PPR. Z okazji tej rocznicy w całym kraju odbywały się liczne sesje naukowe i popularnonaukowe, spotkania z działaczami z okresu okupacji, wystawy obrazujące historię powstania i walk PPR.

Do najważniejszych wydarzeń związanych z obchodami „20 rocznicy powstania PPR” na terenie woj. warszawskiego należy niewątpliwie zaliczyć odbyte sesje popularnonaukowe, na których zobrazowano te historyczne wydarzenia.

Teren dzisiejszego woj. warszawskiego, ze względu na swoją specyfikę, podzielony był w okresie okupacji pod względem struktury organizacyjnej PPR na 3 samodzielne okręgi:

1. Warszawa Prawa-Podmiejska (obejmująca tereny między Bugiem, Wisłą a Wieprzem).
2. Warszawa Lewa-Podmiejska (obejmująca powiaty: Pruszków, Grodzisk, m. Żyrardów, Grójec, Skierniewice, Łowicz, Sochaczew).
3. Okręg Płocki (powiaty: Płock, Sierpc, Płońsk, Lipno, Rypin, Ciechanów, Pułtusk — były to tereny włączone do Rzeszy).

Specyficzna sytuacja polityczna na terenie dzisiejszego woj. warszawskiego pogłębiła się jeszcze bardziej z chwilą wyzwolenia przez Armię Czerwoną w 1944 r. jego części prawobrzeżnej. Wtedy to obszar województwa podzielony został automatycznie linią frontu (przebiegała ona niemal przez środek województwa) na dwie części: wyzwoloną — gdzie rozpoczęła legalną działalność władza ludowa, i część okupowaną, obejmującą tereny leżące po lewej stronie Wisły.

Istniały wówczas trzy warszawskie wojewódzkie rady narodowe:

1. WRN dla terenów wyzwolonych w 1944 r. z siedzibą w Mińsku Mazowieckim;
2. WRN dla terenów okupowanych włączonych do Gen. Gub. z siedzibą w Pruszkowie;
3. WRN dla terenów włączonych do Rzeszy z siedzibą w Płocku.

Ze względu na taki podział obszarów dzisiejszego woj. warszawskiego w okresie okupacji i w pierwszych dniach wyzwolenia sesje popularnonaukowe odbywały się w następującym układzie:

¹ A. Wróbel: Województwo warszawskie. Studium ekonomicznej struktury regionalnej. Warszawa 1960.

1. Płock 23—24 stycznia 1962 r. (Okręg Płock PPR);
2. Ursus 2—3 marca 1962 r. (Okręg Lewa-Podmiejska PPR);
3. Mińsk Mazowiecki 14—15 kwietnia 1962 r. (Okręg Prawa-Podmiejska PPR).

W 1963 r. na półkach księgarskich nakładem WKW PZPR ukazał się zbiór materiałów z tych sesji pod wspólnym tytułem „PPR na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu 1942—1948.” Jest to jedno z niewielu tego rodzaju wydawnictw, pozwalające zapoznać się szerokim kręgiem czytelników z bogatą tradycją walk rewolucyjnych i niepodległościowych na terenie naszego województwa. Wartość wydawnictwa podnosi fakt, że czytelnik znajdzie tu obok bogatej syntezy historycznej, zawartej w wygłoszonych na sesjach referatach, interesujące materiały z dyskusji, jaka się wywiązała.

Wydawnictwo zawiera 6 referatów i 23 głosy w dyskusji:

Referat K. Gwiazdowicza, B. Kobuszewskiego i T. Kufla „Zarys genezy i niektóre formy działalności PPR w latach 1942—1945 na północnym Mazowszu” omawia pracę konspiracyjną od pierwszych dni okupacji oraz powstanie i działalność PPR na tym terenie. Współautorami referatu są działacze z tego okresu czasu, co szczególnie pozwoliło na wykorzystanie bogatego arsenału faktów.

Referat J. Marciniaka „Działalność zbrojna GL — AL na Mazowszu płockim” obrazuje przebieg i znaczenie walk partyzanckich w okręgu płockim.

Referat B. Dymka „Rola PPR w przeprowadzeniu reformy rolnej w woj. warszawskim (1944—1945)” przedstawia przygotowanie organizacyjne i przeprowadzanie reformy rolnej na terenie województwa w dwóch etapach i w różnych warunkach politycznych. Szeroko omówiony został również udział brygad robotniczych w przeprowadzaniu reformy rolnej. Całość opracowana w oparciu o bogaty materiał źródłowy.

Referat J. Kalinowskiego „Działalność PPR w Okręgu Warszawa Lewa-Podmiejska” zasługuje na szczególną uwagę, gdyż autor był sekretarzem PPR Okręgu Lewa-Podmiejska. Referat ten to synteza własnych wspomnień autora, wzbogacona wspomnieniami i konsultacjami jego współtowarzyszy walki.

Referat M. Treblińskiej „PPR w walce o utrwalenie władzy w woj. warszawskim w latach 1945—1947” w oparciu o szeroki materiał źródłowy i wspomnienia własne — referentka była sekretarzem WKW PPR — przedstawia nam proces organizacyjnego i politycznego umacniania się pozycji PPR, jej walkę o utrwalenie władzy ludowej i odbudowę kraju.

Referat B. Syzdka „PPR w Okręgu Warszawa Prawa-Podmiejska w latach 1942—1944” omawia powstanie i działalność PPR na terenach prawobrzeżnych województwa, z uwzględnieniem północnej działalności w warunkach legalnych, walkę o zdobycie i utrwalenie władzy ludowej. Podkreśla też skutki tego legalnego okresu działalności partii dla pogłębienia jej doświadczeń w walce o zorganizowanie władzy na terenach województwa wyzwolonych w okresie późniejszym. Autor szeroko wykorzystuje ciekawą bazę źródłową zarówno dla okresu okupacji, jak i Polski Ludowej.

Na oddzielne omówienie zasługuje bogaty materiał przedstawiony przez uczestników sesji w dyskusji. O trudnej, odpowiedzialnej walce toczony w najcięższych chwilach historycznych naszego narodu mówią założyciele antyfaszystowskich grup oporu w pierwszych latach okupacji, byli członkowie KPP, KZMP i lewicy chłopskiej, organizatorzy i działacze PPR i ZWM (Kazimierz Mariański, Mieczysław Bodalski, Bolesław Stępniewski, Tadeusz Rajner, Alfred Fiderkiewicz, Henryk Polak, Jan Świerczyński, Tadeusz Konopka) oraz oficerowie i żołnierze Gwardii Ludowej

i Armii Ludowej (Kazimierz Gwiazdowicz, Tadeusz Pietrzak, Stanisław Gać, Franciszek Osiewicz, Zygmunt Duszyński). W słowach prostych żywo i porywająco ukazują nam czyny bojowe grup partyzanckich i ich dowódców, sylwetki czołowych działaczy i organizatorów walki podziemnej w różnych rejonach naszego województwa oraz sylwetki tych, którzy w walce o naszą wolność ponieśli śmierć.

Znajdzie tu też czytelnik tak zwanych cichych bohaterów tamtych dni. Tych, co nie brali bezpośredniego udziału w walce, ale na każdym kroku udzielali wszechstronnej pomocy tym, co ją prowadzili. Przewijają się przed naszą wyobraźnią niezliczone nazwiska całych rodzin, nazwy wsi, które dawały schronienie „swoim partyzantom”, żywiły głodnych, pielęgnowały ciężko rannych i chorych.

W tym szerokim poparciu dla idei walki z okupantem, jakiego udzielało nam społeczeństwo polskie, tkwi między innymi źródło naszych wielkich sukcesów bojowych — oto myśl przewodnia niemal wszystkich zamieszczonych w zbiorze wspomnień i referatów. Można śmiało powiedzieć, że jest to zbiorowa charakterystyka stopnia świadomości politycznej i poczucia godności narodowej, wystawiona społeczeństwu polskiemu zamieszkującemu te tereny.

Niektóre ze wspomnień poświęcone są walce o zorganizowanie i utrwalenie władzy ludowej. Mówią one o bestialskich mordach popełnianych przez reakcję polską na najbardziej ofiarnych działaczach lewicowych i komunistycznych. Na osobach tych, których jedyną „zbrodnią” była aktywna praca na różnych odcinkach dla umacniania wolnej, demokratycznej ojczyzny.

Szkoda tylko, że nie zaznaczono w wydawnictwie, które z głosów w dyskusji oparte były na materiałach wspomnieniowych pisanych 20 lat temu, a które z nich są wspomnieniem wypowiedzianym dziś, na gorąco — po 20 latach. Dałoby to czytelnikowi i historykowi możliwość bardziej wnikliwej ich oceny.

W omawianej pracy znajdziemy też kronikę PPR za lata 1940—1948, która obejmuje wybrane najważniejsze wydarzenia z bogatej historii PPR woj. warszawskiego. Podkreślić też należy wielki wysiłek redakcji wydawnictwa (mimo drobnych usterek) w przeprowadzeniu trafnej selekcji bogatego materiału źródłowego i wspomnieniowego. Ogrom pracy włożony przez zespół redakcyjny dla przeprowadzenia licznych konfrontacji myśli i ustalenia faktów przyczynił się do zebrania, a przez to samo do zabezpieczenia bogatego materiału faktograficznego o dużym znaczeniu naukowym. Jest rzeczą pewną, że jeszcze za 20 lat wiele z tych faktów odtworzyć by się nie dało.

Książka „PPR na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu 1942—1948” nie obrazuje nam w całości i w równej mierze dla całego województwa walki PPR w okresie okupacji, walki o zdobycie i utrwalenie władzy ludowej. Jest to jednak podstawowa encyklopedia polityczna, obrazująca najważniejsze wydarzenia walki o wyzwolenie narodowe i społeczne, walki organizowanej o utrwalenie władzy ludowej w pierwszych latach po wyzwoleniu na terenie omawianego województwa.

Znaleźć się ona winna w rękach każdego nauczyciela i wykładowcy w naszym województwie, a za ich pośrednictwem trafić do całej młodzieży, być przedmiotem dyskusji na lekcjach historii i lekcjach wychowawczych.

Znajdą w niej bogaty materiał do swojej pracy politycznej i wychowawczej działacze młodzieży i kulturalni.

Z jej stronic w zaciszu naszych domów odszukać możemy sylwetki osób nam najbliższych, przyjaciół i znajomych — bohaterów tamtych dni.

Krzysztof Zwoliński